

Şanlıurfa İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısı Sorun ve Çözüm Önerileri*

Problems and solution proposals related to structure of dairy cattle farms placed in Sanliurfa province

Adalet Atmak¹, Kemal Yazgan²

¹ Şanlıurfa İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği

² Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü Şanlıurfa

MAKALE BİLGİSİ

Geliş Tarihi: 23.05.2018
Revizyon Tarihi: 02.09.2018
Kabul Tarihi: 29.10.2018
Elektronik Yayın Tarihi: 31.12.2018
Basım: 15.01.2019

Ö Z E T

Bu çalışmada, Şanlıurfa ili Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine kayıtlı süt sığırcılığı yapan işletmeler ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğünde 2006-2016 yılları arasında tutulan kayıtlardan yararlanılmıştır. Çalışmada Şanlıurfa'da süt sığırcılığı yapan işletmelerin genel yapısı, hayvan varlığı, işletme sayıları, ırk bazında hayvan sayıları, desteklemeler, yapay tohumlama verileri, aylık ve günlük süt ortalamaları gibi parametreler üzerinde durulmuş buna bağlı sorun ve çözüm yollarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Şanlıurfa ili bütünüyle ele alındığında 5 ila 20 baş hayvan barındıran işletmelerin tüm işletmeler içindeki payının % 75.6 olduğu tespit edilmiştir. Süt üretimine il genelinde en çok Siyah Alaca, Siyah Alaca melezi, Simental ve Simental melezleri ırklarının kullanıldığı görülmüştür. Yerli ırkların süt veriminin kültür ırkı ve melezlerden çok daha düşük olduğu belirlenmiştir. Hayvan varlığı bakımından toplam hayvan sayısının diğer ilçelere oranla Viranşehir ilçesinde daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Şanlıurfa DSYB'ye kayıtlı işletmelerin süt verimi ortalamalarında 2015- 2016 yılları arasında azalmalar görülmüştür. Ayrıca, yıllar itibarı ile yapay tohumlama sayılarında da dalgalanmalar söz konusudur. Çalışma sonucunda çiftçilerin, hayvancılık projelerinden ve güncel bilgilerden haberdar olabilmesi için çiftçilere daha sık ve detaylı bilgilendirme faaliyetlerinde bulunulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şanlıurfada süt sığırcılığı, Şanlıurfa süt sığırı varlığı, Şanlıurfada süt hayvancılığı sorunları

ABSTRACT

This research was conducted with data recorded between 2006-2016 years which was obtained from Cattle Breeders Association of Sanliurfa and Sanliurfa Directorate of Provincial Food Agriculture and Livestock. In this study, the general structure of dairy cattle farms in Sanliurfa was investigated. It was focused on animal existence, number of farms, number of animals by breeds, subsidies, number of artificial insemination, average monthly and daily milk yield and determined the problems and solutions related to these in this research. That the rate of the farms which sheltered 5-20 animals was 75.6 % in all the farms placed in Sanliurfa was detected at the end of the study. Black and White cattle, cross breed Black and White cattle, Simmental and cross breed Simmental cattle populations were most common in Sanliurfa. Native breeds had lower milk yield performance when compared other breeds and crossbred cattle. Viransehir district had higher cattle population when compared the others. The averages of the milk yield of animals registered to Sanliurfa DSYB decreased between the years 2015-2016 and there were fluctuations in the number of artificial insemination by years. As a result of the study, it was concluded that farmers should be informed more often about the new animal husbandry projects and current innovations.

Key Words: Dairy cattle breeding in Sanliurfa, Presence of dairy cattle in Sanliurfa, Dairy farming problems in Sanliurfa

1. Giriş

Ülkemiz coğrafi konumu, iklimi ve arazi yapısı sayesinde tarım ve hayvancılık bakımından önemli bir konuma sahiptir. Bu konumu itibarıyla yıllardan beri süre gelen geleneksel hayvancılık yerini küçük aile işletme yapısından günümüz modern hayvancılık anlayışına bırakmaya başlamasıyla varlığını zor da olsa sürdürmektedir. Geleneksel hayvancılık küçük aile işletmeleri ile daha çok kırsal kesimde gelir ve eğitim seviyesi daha düşük bireyler tarafından teknik olarak kısıtlı alanlarda yapılmaktadır. Şanlıurfa ili güneydoğu Torosların orta kısmının güney etekleri üzerindedir. İlin kuzeyinde yer alan dağlar ve yüksek tepeler genellikle güneye doğru gittikçe alçalır ve büyük ovalar ilin güney yarısındadır. Sıra tepeler oldukça yaygın olup bunların arasında batıdan doğuya doğru sıralanan Suruç, Harran ve Viranşehir ovaları bulunmaktadır. Batıya doğru kenarları fazla uzamış bir altıgene benzeyen Şanlıurfa'nın yüz ölçümü 18.584 km² dir. Bu, Türkiye yüz ölçümünün % 3'üne eşdeğerdir. Şanlıurfa da karasal iklim özelliği ağır basmaktadır. Gece-gündüz ve yaz-kış mevsimleri ortalama sıcaklıkları arasında büyük farklar vardır. Yıllık sıcaklık farkı bazen 40 C° aşar. En sıcak ay Temmuz'da sıcaklık kimi zaman 46 C° ulaşır. En soğuk ay olan Şubat'ta ise sıcaklığın sıfırın altına düştüğü görülmektedir. İlin yaygın bitki örtüsü steptir. Şanlıurfa ilinde genel olarak tarım alanlarının dağılışı, yer şekillerin oluşumuna bağlı olarak plato yüzeyindeki düzlüklerde ve güneydeki ovalarda kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan yoğunlukları itibarıyla doğu, orta ve batı olmak üzere üç kuşak şeklinde sıralanmaktadır. Toprak yapısı killi-tınlı ve tınlıdır [1]. GAP kapsamında bulunan Şanlıurfa ilinde artan nüfusa bağlı olarak hayvansal ürünlere talepte orantılı olarak artmıştır. Hayvansal besin ihtiyacını karşılamak için süt sığırcılığının ek iş olarak değil ana meslek edinip süt verimini artırma yoluna gidilmesi gerçeği bilinmekle birlikte, bölge itibarıyla hayvancılık işletmelerinin önemli giderlerinden biri olan yem bitkileri ekim alanı bakımından da bölgenin sahip olduğu avantajın kullanılması gerekmektedir. TÜİK 2015 yılı verilerine göre Şanlıurfa ilinde toplam yerli sığır varlığı 70932 baş sağılan hayvan sayısı 25284 baş ve elde edilen süt miktarı ise 31479 tondur. Diğer taraftan toplam kültür ırkı sığır varlığı 41908 baş, sağılan hayvan sayısı 18184 baş ve elde edilen süt miktarı ise 66735 tondur. Ayrıca, toplam melez sığır varlığı 108616 baş, sağılan hayvan sayısı 43007 baş ve elde edilen süt miktarı ise 115000 tondur [2]. Hayvan varlığı, sağılan hayvan sayısı ve elde edilen süt verimi göz önünde bulundurulduğunda Şanlıurfa da melez hayvanların üretimde daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

Bozkurt (2005), tarafından yürütülen bir çalışmada Şanlıurfa da yayım faaliyetlerinin yetiştiriciye yeterince

aktarılmadığı, üreticilerin hayvanların soy kütüklerine dair bilgileri tutma alışkanlıklarının olmadığı tespit edilmiştir. Hayvanlarını sigorta yaptıran üreticilerin bulunmadığı ve üreticilerin büyük bir çoğunluğunun ise böyle bir durumdan haberdar olmadıkları bildirilmiştir [3].

Bu çalışmada, Şanlıurfa ili Merkez ve İlçeleri Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Eyyubiye, Halfeti, Haliliye, Harran, Hilvan, Karaköprü, Siverek, Suruç, Viranşehir] mevcut Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine kayıtlı süt sığırı işletmelerinden, işletme hayvan varlığı, ırk dağılımı, büyüklüklerine göre işletme varlığı, yıllara göre suni tohumlama verileri, süt desteklemeleri, tohumlama desteklemeleri, buzağı desteklemeleri gibi veriler ışığında işletmelerin durumları değerlendirilip, sorunlar ve eksiklikler tespit edilerek, bu sorunların çözümü için öneriler sunulmuştur.

2. Gereç ve Yöntem

Araştırmanın materyalini Şanlıurfa DSYB'den ve Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'nden temin edilmiş veriler oluşturmuştur. Veriler 2006-2016 yılları aralığını ve Şanlıurfa'nın 13 ilçesini kapsamakta olup, işletme sayısı, hayvan varlığı, ilçe bazlı ırk dağılımı, yapay tohumlama ve desteklemeler ile ilgili sayısal bilgilerden oluşmaktadır. İncelenen işletmeler hayvan varlığı bakımından 5-20 baş, 21-50 baş, 51-100 baş ve 100 baş üzeri olan işletmeler şeklinde dört farklı gruba ayrılmıştır. Verilerin analizinde SAS [2000] istatistik paket programındaki PROC FREQ ve PROC MEANS komutları kullanılmıştır [4].

3. Araştırma Bulguları

3.1. Şanlıurfa ili damızlık sığır yetiştiricileri birliğine kayıtlı hayvan varlığı

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı hayvan varlığı göz önünde bulundurulduğunda en fazla işletme sayısının Viranşehir ilçesinde olduğu en az işletme sayısının ise Birecik ilçesinde olduğu saptanmıştır. Süt sığırı sayısının en fazla bulunduğu ilçe Viranşehir, en az süt sığırı sayısının bulunduğu ilçenin ise Haliliye olduğu görülmektedir. DSYB'ye kayıtlı toplam hayvan sayısının en fazla bulunduğu ilçeler ise sırasıyla Viranşehir, Eyyubiye ve Ceylanpınardır. Buna karşın en az kayıtlı toplam hayvan sayısının ise Haliliye ilçesinde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

3.2. İlçelere göre gruplandırılmış işletme sayıları

Şanlıurfa DSYB'ye kayıtlı işletmeler hayvan sayısı bakımından gruplara ayrıldığında 5-20 baş, 21-50 baş ve 51-100 başlık hayvan sayısına sahip işletmelerin en fazla

bulunduğu ilçenin Viranşehir, 100 baş ve üzeri olan hayvan sayısının en fazla olduğu ilçenin ise Eyyubiye olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte Şanlıurfa ili bütünüyle ele alındığında 5 - 20 baş hayvan barındıran işletmelerin tüm işletmeler içindeki payı % 75.6 olarak tespit edilmiştir (Tablo 2).

3.3. Şanlıurfa ilinde ırk bazında hayvan sayıları

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı hayvanların ırk bakımından dağılımına bakıldığında % 39.05'lik payla en fazla

bulunan ırkın Siyah Alaca olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla, Siyah Alaca melezi, Simental melezi ve Simental ırkları takip etmiştir [Tablo 3]. Siyah Alaca ırkı ve melezlerinin ilde en fazla bulunması uygulanan tarım politikaları, ırkın genetik yapısı itibarıyla süt veriminin yüksek olması ve ırkın bölgenin iklimi ve coğrafi şartlarına adapte olması ile açıklanabilir. Yerli, kültür ve melez olarak ele alındığında Şanlıurfa ilinde yetiştiriciliği yapılan süt sığırlarının kültür ırkı, melez ve yerli ırk olarak yüzdeler dağılımı ise sırasıyla % 2, % 52 ve % 46 olarak belirlenmiştir (Şekil 1.)

Tablo 1. Şanlıurfa ili damızlık sığır yetiştiricileri birliğine kayıtlı hayvan varlığı [Baş].

İlçeler	İşletme	%	İnek	Düve	Dişi Dana	Dişi Buzağı	Toplam	%
Akçakale	24	2.30	1122	342	52	23	1539	6.11
Birecik	17	1.63	380	176	42	30	628	2.49
Bozova	19	1.82	1114	418	33	49	1614	6.40
Ceylanpınar	46	4.40	1678	867	273	191	3009	11.94
Eyyubiye	149	14.26	2339	629	99	89	3156	12.52
Haliliye	49	4.69	122	14	18	4	158	0.63
Halfeti	31	2.97	358	44	5	1	408	1.62
Harran	71	6.79	1331	437	68	43	1879	7.46
Hilvan	41	3.92	573	209	50	42	874	3.47
Karaköprü	179	17.13	1935	545	112	54	2646	10.50
Siverek	59	5.65	1103	267	54	48	1472	5.84
Suruç	73	6.99	772	186	51	10	1019	4.04
Viranşehir	287	27.46	4840	1162	260	539	6801	26.98
Toplam	1045	-	17667	5296	1117	1123	25203	-

3.4. Şanlıurfa ilinin yıllara göre hak etmiş olduğu desteklemeler

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı süt sığırı işletmelerinin son dört yıl içerisinde almış olduğu desteklemelerin değerlendirilmesinde toplam başvuru sayısı ile bunun yanında süt, anaç ve buzağı desteklemesinden faydalananlar ve destekten faydalanmayanlar ele alınmıştır. Destekleme başvuru sayısının yıllar itibarıyla azalış gösterdiği saptanmıştır. Destekleme başvuru sayısının giderek azalması doğal olarak destek

alanların sayısını azaltmıştır. Destek alamayanların sayısında ise dalgalanmaların olduğu saptanmıştır. Hayvan güncellemelerinde kulak küpesi olmayan ve HBS (Hayvan Bilgi Sistemi)'ye kayıtlı hayvanların işletmede bulunmaması destek alanların sayısında azalışa neden olmaktadır. Tablo 4.'de görüldüğü gibi toplam anaç desteğinin yıllar itibarıyla azaldığı tespit edilmiştir. Toplam buzağı desteğinde yıllar içerisinde dalgalanmaların olduğu görülmüştür. Toplam süt desteğinde ise son yılda azalma olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

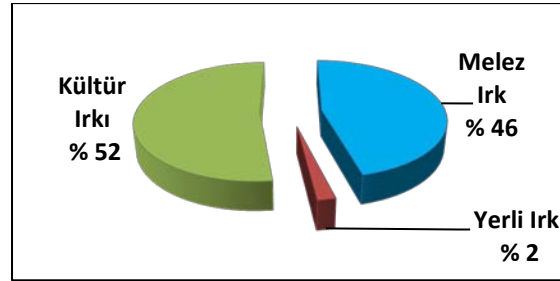
Tablo 2. İlçelere göre gruplandırılmış işletme sayıları

İlçe	İşletmede bulunan hayvan sayıları [Baş]				TOPLAM
	5-20	21-50	51-100	100 +	
Akçakale	15	2	-	4	21
Birecik	12	-	-	1	13
Bozova	6	4	3	3	16
Ceylanpınar	34	-	-	1	35
Eyyubiye	71	12	2	6	91
Halfeti	4	-	-	-	4
Haliliye	93	7	2	5	107
Harran	23	1	2	-	26
Hilvan	47	5	3	3	58
Karaköprü	23	5	1	1	30
Siverek	26	17	1	1	45
Suruç	9	4	2	1	16
Viranşehir	201	64	16	3	284
TOPLAM	564	121	32	29	746
%	75.60	16.22	4.29	3.89	-

Tablo 3. Şanlıurfa ilinde ırk bazında hayvan sayıları [Baş]

İrk ¹	İnek	Düve	Dişi Dana	Dişi Buzağı	Toplam	%
BM	1	-	4	-	5	0.02
BS	97	70	5	2	174	0.55
BSM	517	93	114	27	751	2.38
Ş	3	-	-	-	3	0.01
ŞM	3	5	2	1	11	0.03
DAK	4	-	-	-	4	0.01
DAKM	7	-	1	-	8	0.03
GAK	172	39	48	1	260	0.82
GAKM	428	121	104	127	780	2.47
JM	4	-	-	-	4	0.01
KA	42	18	1	2	63	0.20
KAM	469	193	35	14	711	2.25
SA	9010	2417	471	430	12328	39.05
SAM	4940	1292	867	222	7321	23.19
S	2055	866	313	428	3662	11.60
SM	2101	915	865	347	4228	13.39
YGS	93	15	15	-	123	0.39
YGSM	184	46	26	5	261	0.83
YK	314	13	13	1	341	1.08
YKM	330	96	46	58	530	1.68
Şanlıurfa DSYB'ye Kayıtlı Toplam Hayvan Sayısı					31568	

¹: BM: Boz ırk melezi, BS: Brown Swiss, BSM: Brown Swiss melezi, Ş: Şarole, ŞM: Şarole Melezi, DAK: Doğu Anadolu Kırmızısı, DAKM: Doğu Anadolu Kırmızısı Melezi, GAK: Güney Doğu Anadolu Kırmızısı, GAKM: Güney Doğu Anadolu Kırmızısı Melezi, JM: Jersey Melezi, KA: Kırmızı Alaca, KAM: Kırmızı Alaca Melezi, SA: Siyah Alaca, SAM: Siyah Alaca Melezi, S: Simental, SM: Simental Melezi, YGS: Yerli Güney Sarısı, YGSM: Yerli Güney Sarısı Melezi, YK: Yerli Kara, YKM: Yerli Kara Melezi

Şekil 1. Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı sığırların kültür ırkı, melez ve yerli ırk olarak yüzdeleri dağılımı.

Tablo 4. Şanlıurfa ilinin yıllara göre almış olduğu desteklemeler

	Yıllar			
	2012	2013	2014	2015
Başvuru Sayısı	13920	11464	10585	9478
Destek Alan	12657	9697	7116	6009
Destek Alamayan	1263	1767	3469	3469
Toplam Anaç Desteği (TL)	3,076,515	2,729,745	2,133,645	2,131,511
Toplam Buzağı Desteği (TL)	77,267	117,020	81,193	102,077
Toplam Süt Desteği (TL)	552,067	956,214	1,025,734	916,006

Tablo 5. Şanlıurfa ilinde ay ve yıl itibariyle kayıtlı yapay tohumlama sayıları

Aylar	Yıllar										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ocak	456	798	866	432	435	247	1,410	232	445	237	66
Şubat	418	709	626	368	403	260	339	134	399	181	317
Mart	440	850	758	469	498	193	267	230	825	240	586
Nisan	597	888	545	463	448	399	621	365	410	554	536
Mayıs	713	905	538	401	802	63	418	331	360	514	425
Haziran	533	626	441	349	494	182	525	475	594	537	350
Temmuz	519	741	473	380	266	647	381	605	678	550	482
Ağustos	511	508	411	364	331	453	310	900	1108	775	486
Eylül	668	619	341	323	659	941	924	1805	1553	854	535
Ekim	634	364	357	352	950	751	2450	1477	1078	1649	251
Kasım	560	967	468	389	1014	709	4194	1872	1768	1043	305
Aralık	555	488	514	693	737	2514	5731	3572	1438	2569	-
Toplam	6604	8463	6338	4983	7037	7359	17570	11998	10656	9703	4340

3.5. Şanlıurfa ilinde ay ve yıl itibariyle kayıtlı yapay tohumlama sayıları

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı yapay tohumlama sayılarında ay ve yıl bazında dalgalanmalar tespit edilmiştir. Bunun nedeni usulüne uygun yapılmayan tohumlamaların denetim sonucunda kayıtlardan düşürülmesi ve yapay tohumlamadaki başarı oranının düşük olmasıdır. En fazla yapay tohumlamanın yapıldığı yılların 2012 ve 2013 yılları olduğu belirlenmiştir. En az yapay tohumlamanın yapıldığı yıllar ise 2009 ve 2016 yıllarıdır (Tablo 5).

3.6. Şanlıurfa ilinde belge alabilecek durumda satılabilir gebe düve sayıları

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı mavi sertifikaya¹ sahip olan gebe düvelerin satışa sunulacak hayvanların altı ilçede mevcut olduğu belirlenmiştir. Bu sertifikayı almaya hak kazanan en fazla gebe düve sayısının Karaköprü ilçesinde olduğu tespit edilmiştir. Şanlıurfa da bu çalışmanın yapıldığı dönemde toplamda mavi sertifikaya sahip 31 baş gebe düve bulunmaktadır (Tablo 6).

3.7. Şanlıurfa ilinde hayvan sayısı

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı hayvan sayım raporunda soy kütük ve ön soy kütük hayvan sayıları bulunmaktadır. Soy kütük DSYB'ye kayıtlı aktif üyeleri, ön soy kütük ise DSYB'ye kayıt olmaya aday üyeleri kapsamaktadır. Hayvan sayım kayıtlarına bakıldığında toplam soy kütüğündeki hayvan sayısının toplam ön soy kütükte bulunan hayvan sayısından fazla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

¹ Mavi sertifika alınabilmesi için damızlık düvenin iki jenerasyon ana ve baba kayıtlarının olması gerekmektedir. Bunun için suni tohumlama kaydı ve ananın süt verim kaydı göz önünde bulundurulur.

Tablo 6. Şanlıurfa ilinde mavi sertifika alabilecek durumda satılabilir gebe düve sayısı (Baş).

İLÇE	DÜVE SAYISI
Akçakale	-
Birecik	8
Bozova	3
Ceylanpınar	1
Eyyubiyeye	8
Halfeti	-
Haliliye	2
Harran	-
Hilvan	-
Karaköprü	9
Siverek	-
Suruç	-
Viranşehir	-
Toplam	31

Tablo 7. Şanlıurfa ilinde soy kütüğü ve ön soy kütüğüne kayıtlı hayvan sayısı (Baş)

Nevi	Soy kütük	Ön Soy kütük
İnek	17680	3099
Düve	5286	914
Dişi Dana	1118	1812
Dişi Buzağı	1125	540
Toplam	25209	6365

3.8. Şanlıurfa ilinde 2015 yılı itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen aylık süt verimi ortalamaları

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı ilçelerden 2015 yılı aylık ortalama süt verimleri ele alınmıştır. İlçe bazlı aylık süt ortalamaları sürekli değişkenlik göstermekle beraber en fazla süt verimi ortalamasına Bozova ilçesinin sahip olduğu ve aylık en düşük süt verimi ortalamasının ise

Akçakale ilçesinde olduğu tespit edilmiştir. Süt verimi ortalamalarının belirtilmediği aylar süt faturalarının birliklere teslim edilmemesinden kaynaklanmaktadır (Tablo 8).

3.9. Şanlıurfa ilinde 2016 yılı itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen aylık süt verimi ortalamaları

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı ilçelerden 2016 yılı aylık ortalama süt verimleri ele alındığında, İlçe bazlı aylık süt verimi ortalamaları sürekli değişkenlik göstermekle beraber en fazla süt verimi ortalamasına sahip ilçenin Bozova olduğu ve aylık en düşük süt verimi ortalamasına sahip ilçenin ise Akçakale olduğu saptanmıştır. Son üç aydaki süt verimi kayıtlarının olmamasının nedeni çalışma döneminde bu verilere ulaşılamadığından kaynaklanmaktadır (Tablo 9).

3.10. Şanlıurfa ilinde 2015 yılı aylar itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen günlük süt verimi ortalamaları

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı ilçelerden günlük ortalama süt verimleri ele alındığında, ilçe bazlı 2015 yılı günlük süt verimi ortalamalarında dalgalanmaların olduğu belirlenmiştir. Hayvan başına en fazla günlük süt verimi ortalamasının Bozova ilçesinde olduğu ve günlük en düşük süt verimi ortalamasının ise Akçakale ilçesinde olduğu tespit edilmiştir. Süt verimlerinin belirtilmediği aylar süt faturalarının birliklere teslim edilmemesinden kaynaklanmaktadır (Tablo 10).

3.11. Şanlıurfa ilinde 2016 yılı aylar itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen günlük süt verimi ortalamaları

Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı ilçelerden günlük ortalama süt verimleri ele alındığında, ilçe bazlı 2016 yılı günlük süt ortalamalarında dalgalanmaların olduğu burada da görülmektedir. Hayvan başına en fazla günlük süt verimi ortalamasına Bozova ilçesinin sahip olduğu ve günlük en düşük süt verimi ortalamasına ise Akçakale ilçesinin sahip olduğu tespit edilmiştir. Son üç aydaki süt verimi kayıtlarının olmamasının nedeni çalışma döneminde bu verilere ulaşılamamasıdır (Tablo 11).

Tablo 8. Şanlıurfa ilinde 2015 yılı itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen aylık süt verimi ortalamaları [kg]

Aylar	İLÇELER										
	Akçakale	Birecik	Bozova	Eyyubiye	Halfeti	Haliliye	Hilvan	Karaköprü	Siverek	Suruç	Viranşehir
Ocak	231.76	971.602	1055.18	746.98	-	337.94	108.55	586.92	693.43	516.54	788.47
Şubat	296.14	860.967	1322.32	722.24	993.07	314.90	441.99	601.82	629.62	458.07	136.02
Mart	361.31	-	974.77	761.53	871.42	354.22	495.83	576.09	711.11	503.07	-
Nisan	435.10	-	874.58	843.03	-	382.64	445.43	579.34	733.33	599.00	-
Mayıs	384.93	-	1222.54	789.45	662.00	338.32	305.83	547.04	803.70	565.55	-
Haziran	276.27	-	1396.84	757.22	-	350.47	374.02	1.090	666.66	491.73	-
Temmuz	366.87	-	1049.59	583.50	-	419.63	426.74	597.13	666.66	508.44	-
Ağustos	360.18	-	931.59	475.84	-	521.50	425.91	589.09	435.37	444.00	-
Eylül	287.49	-	816.45	482.96	-	495.23	344.26	620.95	463.57	450.40	-
Ekim	212.40	-	977.14	449.94	-	545.35	500.91	672.79	463.57	442.11	-
Kasım	175.46	-	916.75	752.97	-	522.79	511.07	610.67	-	433.54	-
Aralık	174.17	-	675.28	666.11	-	877.85	460.18	611.71	468.07	459.34	-

Tablo 9. Şanlıurfa ilinde 2016 yılı itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen aylık süt verimi ortalamaları [kg]

Aylar	İlçeler										
	Akçakale	Birecik	Bozova	Eyyubiye	Haliliye	Hilvan	Karaköprü	Siverek	Suruç	Viranşehir	
Ocak	206.05	-	912.57	611.73	637.39	368.36	530.05	454.54	289.63	523.55	
Şubat	187.03	573.00	842.53	651.74	655.23	442.28	576.09	374.84	406.93	596.57	
Mart	254.47	754.57	676.71	776.16	875.76	502.00	556.75	-	362.06	524.13	
Nisan	232.79	728.96	667.40	635.42	625.17	465.69	561.98	535.71	292.42	437.00	
Mayıs	173.22	1,279.9	864.67	586.61	685.51	474.76	630.67	505.95	261.41	490.10	
Haziran	115.30	588.68	745.04	362.69	554.06	431.98	547.22	443.11	440.42	-	
Temmuz	201.824	562.47	706.57	591.90	650.20	454.68	573.56	359.28	564.59	348.64	
Ağustos	75.79	523.63	608.23	445.60	553.61	192.69	481.60	-	556.96	563.58	
Eylül	87.69	434.33	531.77	376.06	613.63	339.61	490.18	352.94	426.16	334.97	

Tablo 10. 2015 yılı Şanlıurfa ilinde aylar itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen günlük süt verimi ortalamaları [kg]

Aylar	İlçeler										
	Akçakale	Birecik	Bozova	Eyyübiye	Halfeti	Haliliye	Hilvan	Karaköprü	Siverek	Suruç	Viranşehir
Ocak	7.72	32.38	35.17	24.89	-	11.26	3.61	19.56	23.11	17.21	26.28
Şubat	9.87	28.69	44.07	24.07	33.10	10.49	14.73	20.06	20.98	15.26	4.53
Mart	12.04	-	32.49	25.38	29.04	11.80	16.52	19.20	23.70	16.76	-
Nisan	14.50	-	29.15	28.10	-	12.75	14.84	19.31	24.44	19.96	-
Mayıs	12.83	-	40.75	26.31	22.06	11.27	10.19	18.23	26.79	18.85	-
Haziran	9.20	-	46.56	25.24	-	11.68	12.46	36.33	22.22	16.39	-
Temmuz	12.22	-	34.98	19.45	-	13.98	14.22	19.90	22.22	16.94	-
Ağustos	12.00	-	31.05	19.45	-	17.38	14.19	19.63	14.52	14.80	-
Eylül	9.58	-	27.21	16.09	-	16.50	11.47	20.69	15.45	15.03	-
Ekim	7.08	-	32.51	14.99	-	18.17	16.69	22.42	15.45	14.73	-
Kasım	5.84	-	30.55	25.00	-	17.42	17.03	20.35	-	14.45	-
Aralık	5.80	-	22.50	22.20	-	29.26	15.33	20.39	15.60	15.31	-

3.12. 2016 yılı Şanlıurfa ilçelerinin ırklara göre hayvan sayıları

Şanlıurfa Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre 2016 yılı itibariyle ilçelerin ırklara göre hayvan varlığı sayıları Tablo 12.'de verilmiştir. Tablo 12.'ye göre en fazla sayıda ırkın bulunduğu ilçeler sırasıyla Siverek, Haliliye ve Eyyübiye dir. En az sayıda ırkın bulunduğu ilçeler ise sırasıyla Birecik, Karaköprü, Ceylanpınar, Halfeti ve Ceylanpınar'dır. Akçakale, Birecik Bozova, Ceylanpınar, Eyyübiye, Halfeti, Harran, Suruç ve Viranşehir ilçelerinde Siyah Alaca - Siyah Alaca Melezi ve Simental - Simental Melezi ırklarının çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Haliliye ilçesinde Zebu Melezi ırkının en fazla olduğu görülmüştür. Hilvan ilçesinde en fazla Siyah Alaca-Siyah Alaca Melezi, Montofon - Montofon Melezi ve Güneydoğu Anadolu Kırmızısı-Güneydoğu Anadolu Kırmızısı Melezi ırklarının olduğu saptanmıştır. Karaköprü ilçesinde en fazla Siyah Alaca-Siyah Alaca Melezi ve Zebu Melezi ırklarının bulunduğu saptanmıştır. Siverek ilçesinde en fazla Siyah Alaca-Siyah Alaca Melezi, Yerli Güney Sarısı-Yerli Güney Sarısı Melezi ve Yerli Kara-Yerli Kara Melezi ırklarının bulunduğu tespit edilmiştir. Şanlıurfa ili DSYB'ye kayıtlı süt sığırcı işletmelerinde yürütülen çalışmada hayvan varlığı bakımından en fazla Siyah Alaca, Simental ve bunların melezleri olduğu daha önceden belirtilmişti. Bu sonuç Tatar (2007)'in

bildirileri [5] ile benzerlik göstermektedir. Araştırmacı, Ankara ve Aksaray damızlık sığırcı yetiştiricileri il birliklerine üye süt sığırcılığı işletmelerinin yapısı ve sorunlarına ilişkin yürüttüğü çalışmada Ankara'daki işletmelerde bulunan hayvan varlığının % 3'lük kısmının, Aksaray'dakilerin ise % 11.3'lük kısmının Simental ve melezlerinden oluştuğunu, bununla birlikte işletmelerin Ankara'da % 46.8'inin, Aksaray'da ise % 18.7'sinin 19 yıl ve daha uzun süredir Siyah Alaca ırkı sığırcı yetiştiriciliği yaptığını tespit etmiştir. Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde yerli ırkların hastalıklara daha dirençli olduğu fakat süt verimlerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle yerli ırklarımızın melezleme çalışmaları ile verimlerinin artırılması gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında Siverek ilçesinde sayıca fazla olan yerli ırk hayvanların ıslah ve melezleme çalışmaları ile süt verimlerinin iyileştirme yoluna gidilmesinin burada bulunan işletmelerin karlılığını artıracığı söylenebilir. Şanlıurfa ili ve ilçelerinde DSYB'ye kayıtlı işletmelerin toplam desteklemeden faydalananların yıllar itibariyle azalış göstermekte olduğu daha önce belirtilmişti. Azalış göstermesinin sebebi anaç sığırcı desteklemelerinde hayvanlarda yapay tohumlamanın zorunlu olmasıdır. 2016 yılı itibariyle desteklemeden faydalanma şartlarında değişiklik yapılarak anaç sığırcı desteklemesi kaldırılmış ve desteklemeler sadece buzağı başlı ödeme olarak değiştirilmiştir.

Tablo 11. Şanlıurfa ilinde 2016 yılı aylar itibariyle ilçeler bazında hayvan başına düşen günlük süt verimi ortalamaları [kg]

Aylar	İlçeler									
	Akçakale	Birecik	Bozova	Eyyubiye	Haliliye	Hilvan	Karaköprü	Siverek	Suruç	Viranşehir
Ocak	6.86	-	30.41	20.39	21.24	12.27	17.66	15.15	9.65	17.45
Şubat	6.23	19.11	28.08	21.72	21.84	14.74	19.20	12.49	13.56	19.88
Mart	8.48	25.15	22.55	25.87	29.19	16.73	18.55	-	12.06	17.47
Nisan	7.75	24.29	22.24	21.18	20.83	15.52	18.73	17.85	9.74	14.56
Mayıs	5.77	42.66	28.82	19.55	22.85	15.82	21.02	16.86	8.71	16.33
Haziran	3.84	19.62	24.83	12.08	18.46	14.39	18.24	14.77	14.68	-
Temmuz	6.72	18.74	23.55	19.73	21.67	15.15	19.11	11.97	18.81	11.62
Ağustos	2.52	17.45	20.27	14.85	18.45	6.42	16.05	-	18.56	18.78
Eylül	2.92	14.47	17.72	12.53	20.45	11.32	16.33	11.76	14.20	11.16

Tablo 12. 2016 yılı Şanlıurfa ilçelerinin ırklara göre hayvan sayısı¹ [Baş]

İrk no	İlçeler												
	Akçakale	Birecik	Bozova	Ceylanpınar	Eyyubiye	Halfeti	Haliliye	Harran	Hilvan	Karaköprü	Siverek	Suruç	Viranşehir
1	1	-	-	5	4	3	1	1	6	8	186	2	-
2	18	15	12	25	190	39	74	24	37	58	94	1	41
3	177	25	2138	325	469	1758	1601	72	3098	451	1165	35	2851
4	174	139	201	70	604	27	286	43	45	268	688	77	1042
5	10986	5587	4717	3895	12242	2046	6647	2997	4587	3644	6675	5071	6794
6	28	16	-	-	112	-	-	1	-	-	5	4	3
7	8	-	3	5	24	4	1	3	4	-	12	-	31
8	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
9	2	10	1	-	3	-	-	-	1	-	3	-	2
10	963	793	495	160	2498	576	555	238	4009	408	4237	83	1298
11	10	10	14	18	31	66	36	3	10	2	29	25	23
12	392	2606	1454	8611	3343	2282	137	856	1869	545	5104	5955	597
13	27	-	-	6	10	6	6	-	2	5	169	1	192
14	15	5	431	26	51	104	42	1	21	54	6054	5	1492
15	93	21	655	272	672	207	540	86	827	361	5353	29	4297
16	156	300	97	-	106	-	18647	302	-	2215	-	75	287
17	-	1	-	2	16	1	50	3	-	-	5	2	-
18	-	1	37	1	63	-	27	9	-	-	48	1	-
19	-	1	2	-	6	1	51	-	-	1	9	-	-
20	-	-	48	-	334	1	2083	110	71	9	24	-	324
21	-	-	4	-	-	-	7	-	3	-	1	-	1
22	-	-	54	-	208	1	476	140	190	3	17	3	377
23	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-	56	-	-

1: Boz ırk ve melezleri, 2: Doğu Anadolu Kırmızısı ve melezleri, 3: Güney Anadolu Kırmızısı ve melezleri, 4: Kırmızı Alaca ve melezleri, 5: Sarı Alaca ve melezleri, 6: İsveç Kırmızısı ve melezleri, 7: Jersey ve melezleri, 8: Kırım ve melezleri, 9: Montbeliarde ve melezleri, 10: Montefon ve melezleri, 11: Şarole ve melezleri, 12: Simental ve melezleri, 13: Yerli, 14: Yerli Güney Sarısı ve melezleri, 15: Yerli Kara ve melezleri, 16: Zebu melezleri, 17: Limuzin melezleri, 18: Kırmızı Angus melezleri, 19: Zavot ve melezleri, 20: Aberdeen Angus, 21: Eston Kırmızısı melezleri, 22: Hereford ve melezleri, 23: Clavel Aleman

Yeni destekleme modelinde 2016 yılı içerisinde doğan buzağuların yapay tohumlama şartına bakılmaksızın yeni doğan buzağulara kulak numarası takılıp ve zorunlu aşular yapıldığı takdirde 350 TL desteğe hak kazanmaları sağlanacaktır. Zorunlu aşular dişi buzağular için şap, brusella ve çiçek aşısı olup erkek buzağular içinse şap ve çiçek aşılarıdır. Yapay tohumlamadan doğan buzağulara ise 500 TL destekleme ödenecektir. 50 baştan az olan işletmeler için 4 ay buzağuların işletmede bulundurma zorunluluğu bulunmaktadır. 50 baş ve üzeri işletmelerde ise 4 ay zorunluluğu bulunmamakta olup sağım ünitesi ve süt soğutma tankı bulundurulması yeterlidir. Ayrıca 2016 yılı itibarıyla 70 TL olan soy kütük farkı ödemesi 2017 yılında yapılacak ödemeler ile 150 TL olarak değiştirilmiştir. Destekleme modelindeki bu değişiklik çiftçi yararına olup her şekilde destekten faydalanacakları ve yaptıkları fazladan kazanç olarak yatırımlarına yansıtacağından bu değişikliğin çiftçileri hayvancılığa teşvik edeceği söylenebilir.

Çiftçilerin, hayvancılık projelerinden ve güncel bilgilerden haberdar olabilmesi için ziraat fakültelerine, tarım il ve ilçe müdürlüklerine, damızlık sığır yetiştiricileri birliklerine ve tarım danışmanlarına büyük sorumluluk düşmektedir. Bu bağlamda çiftçiye ulaşmada köy toplantıları ve çiftçi ziyaretlerine ağırlık verilebilir. Düzenlenecek teknik gezi ve fuarlar, broşür dağıtımı ve diğer tanıtım faaliyetleri çiftçilerin bilgilendirilmelerinde etkili olabilir.

Bozkurt (2005), yayım faaliyetlerinin yetiştiriciye yeterince aktarılmamasının yetiştirici için dezavantaj olacağını bildirmiş olup [3] bu çalışmadan da benzer izlenimler elde edilmiştir. Bu çalışmada DSYB'ye kayıtlı süt sığırcılığı işletmeleri içerisinde pilot işletmeler seçilerek demonstrasyonlar yapıp diğer çiftçilerin bu farkındalığı görüp kendi işletmelerindeki eksiklerini tamamlamada onlara kolaylık sağlayacağı kanaatine varılmıştır. Çünkü çiftçi anlatılan şeylere şüpheyle bakmakla beraber risk almaktan çekinmektedir. "Çiftçi gördüğüne inanır" tabiriyle yola çıkılırsa yapılacak eğitim faaliyetlerinin işletmelere aktarılmasının daha kolay olacağı söylenebilir.

4. Sonuç

Şanlıurfa ili bütünüyle ele alındığında 5 - 20 baş hayvan barındıran işletmelerin tüm işletmeler içindeki payının % 75.6 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Viranşehir ilçesinde bu aralıkta 201 işletme bulunması bununla birlikte bu ilçenin sahip olduğu hayvan sayısı sayesinde önemli miktarda süt üretebiliyor olması Şanlıurfa ilinde yürütülen süt sığırcılığı faaliyetinde küçük aile işletmelerinin azımsanamayacak bir paya sahip olduğunu ve aileler için önemli bir gelir kaynağı olduğunu göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında

Şanlıurfa ilinde Siyah Alaca, Simental ile bu ırklara ait melezlerin diğer ırklara göre sayıca daha fazla olduğu ortaya konmuştur.

Destekleme modelinde yapılan değişiklikler çiftçileri hayvancılığa teşvik etmekte olup bu değişikliklerin faydalı olunacağı kanaatine varılmıştır. Şanlıurfa DSYB'ye kayıtlı işletmelerin aylık ve günlük süt verimi ortalamalarında 2015-2016 yılları arasında azalma görülmüştür. Yıllar itibarı ile suni tohumlama sayılarında dalgalanmalar görülmektedir. Çiftçilerin, hayvancılık projelerinden ve güncel bilgilerden haberdar olabilmesi için bilgilendirmelerin çiftçilere düzenli olarak ulaştırılmasının çok faydalı olacağı kanaatine varılmıştır. 24.01.2017 tarihinde açıklanan buzağı icmalleri sonucunda yeni destekleme modelinin yetiştiricinin yararına olmadığı sonucuna varılmıştır. Şanlıurfa merkez ve ilçelerinde yerli ırkların bölgeye adaptasyonu yüksek fakat verim yönünden kültür ve melezi ırklara göre düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle yerli ırklarımızın melezleme çalışmaları ile verimlerinin artırılması gerekmektedir. Siverek ilçesinde sayıca fazla olan yerli ırklarımızın söz konusu melezleme çalışmaları ile verimlerinin artırılması, işletmelerdeki karlılığı artırabilir. DSYB'ye kayıtlı süt sığırcılığı işletmeleri içerisinde pilot işletmeler seçilmeli ve bu illerde demonstrasyonlar yapıp diğer çiftçilerin bu farkındalığı görüp kendi işletmelerindeki eksiklerini tamamlamaları sağlanmalıdır. Ulusal Süt Konseyinin süt fiyatlarını arttırması süt sığırcılığında işletmelerin karlılık oranında artışlara katkıda bulunacağı söylenebilir. Çiftçiye ulaşmada köy toplantıları, çiftçi ziyaretleri, teknik gezi ve fuarları, broşür ya da tarım ve hayvancılık ile ilgili faaliyetlerin arttırılması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- [1] Anonim, 2016. www.urfa.org/turkce/cografya, [Erişim tarihi:11.05.2015].
- [2] TÜİK, 2015. www.tuik.gov.tr [Erişim tarihi:11.05.2016].
- [3] Bozkurt, M., 2005. Şanlıurfa İli Merkez İlçede Süt Sığırcılığı Yetiştirme Sorunlarının Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi Denemesi. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 80s.
- [4] SAS Institute Inc., 2000. SAS/STAT User's Guide, Version 6 Volume 2[4th Ed.] Cary. N.C.:SAS Institute Inc.
- [5] Tatar, A. M., 2007. Ankara ve Aksaray Damızlık Sığır Yetiştiricileri İl Birliklerine Üye Süt Sığırcılığı

İşletmelerinin Yapısı ve Sorunları. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 119s.